तद्विपरीतानि विरुध्यन्ते, सामान्यानि त्वसमुदाचरद्रूपाणि अतिशयैः समुदाचरद्भिः सहाविरोधात् प्रवर्त्तन्ते इति । ननु गृह्णीमएतत्तथापि विषयसुखस्य कुतः स्वाभाविकी दुःखतेत्यत आह एवमेव इति उपादानाभेदादुपादानात्मकत्वाच्चोपादेयस्याप्यभेद इत्यर्थः । तत्किमिदानीमात्यन्तिकमेव तादात्म्यं तथा च बुद्धिव्यपदेशभेदो न कल्पते इत्यत आह गुणप्रधानेति सामान्यात्मना गुणभावोऽतिशयात्मना च प्राधान्यं तस्मादुपाधितः स्वभावतश्च दुःखमेव सर्व्वं विवेकिन इति" वाच० विवरणम्

गुणसङ्ग पु० गुणेषु गुणकार्य्येषु सुखदुःखादिषु सङ्गः। सुखाद्यासक्तौ "कारणं गुणसङ्गोऽस्य" गीता ।

गुणसंख्यान न० गुणाः संख्यायन्तेऽनेन सम्-ख्या करणे ल्युट् ६त० । सांख्यप्रातञ्जलशास्त्रे ।

गुणसम्मूढ़ त्रि० गुणैः सम्मूढ़ः । गुणकार्य्यदेहादिष्वात्माभिमानवति । "प्रकृतेर्गुणसंमूढ़ाः सज्जन्ते गुणकर्मसु" गीता ।

गुणसागर पु० गुणानां सागर इवाधारः । चतुर्मुखे १ब्रह्मणि शब्दच० । २बुद्धभेदे त्रिका० ३गुणाधारे च । शब्दक० अस्य अत्रार्थे त्रिलिङ्गतोक्तिः प्रामादिकी सागरशब्दस्य नियतलिङ्गत्वात् "द्वन्द्वतत्पुरुषयोः" पा० सूत्रेण विशेषं विना उत्तरपदलिङ्गस्य नियमनात् ।

गुणा स्त्री गुणोऽस्त्यस्याः अच् । १दूर्वायां २मांसरोहिण्याञ्च राजनि० । तयोर्बहुतन्तुमत्त्वात्तथात्वम् ।

गुणाकर पु० ६त० । १बुद्धभेदे शब्दर० २गुणयुक्ते च "तपस्यभिरतस्याथ तस्य पुत्रो गुणाकरः । सत्यवान् नाम देवर्षे !" भा०व० सावित्र्युपाख्याने । गुणसागरशब्दोक्तहेतुना शब्दक० अस्य त्रिलिङ्गतोक्तिः प्रामादिकी ।

गुणाढ्य त्रि० गुणैराढ्यः । सद्गुणयुक्ते ।

गुणातीत पु० गुणान् सत्वादिगुणधर्म्मान् सुखदुःखादीनतीतः । १परमेश्वरे स्थितप्रज्ञे २आत्मज्ञे च । गुणातीतताकारणसहितं तल्लक्षणमुक्तं गीतायां यथा

"गुणानेतानतीत्य त्रीन् देही देहसमुद्भवान् । जन्ममृत्युजरादुःखैर्विमुक्तोऽमृतश्नुते । अर्ज्जुन उवाच । कैर्लिङ्गैस्त्रीन् गुणानेतानतीतो भवति प्रभो ! । किमाचारः कथं चैतांस्त्रीन् गुणानतिवर्त्तते । श्रीभगवानुवाच । प्रकाशञ्च प्रवृत्तिञ्च मोहमेव च पाण्डव ! । न द्वेष्टि संप्रवृत्तानि निवृत्तानि न काङ्क्षति । उदासीनवदासीनो गुणैर्यो न विचाल्यते । गुणा वर्त्तन्त इत्येवं योऽवतिष्ठति नेङ्गते । समदुःखसुखः स्वस्थः समलोष्टाश्मकाञ्चनः । तुल्यप्रियाऽप्रियो धीरस्तुल्यनिन्दात्मसंस्तुतिः । मानापमानयोस्तुल्यस्तुल्यो मित्रारिपक्षयोः । सर्वारम्भपरित्यागी गुणातीतः स उच्यते । माञ्च योऽभ्यभिचारेण भक्तियोगेन सेवते । स गुणान् समतीत्यैतान् ब्रह्मभूयाय कल्पते" ।

गुणादि "गुणादयोऽवयवाः" । ("अवयववाचिनः परे गुणादयोनान्तोदात्ताः") पा० सूत्रविहितान्तोदात्ततानिषेधनिमित्ते १शब्दगणे । स च गुण "गुण अक्षर, अध्याय सूक्तछन्दस् मान" । २गुणकर्म्मजातिसमवायविशेषाभावेषु "गुणादिर्निर्गुणक्रियः" भाषा० ।

गुणान्वित त्रि० ३त० । १विवेकवैराग्योपरमादिभिर्मोक्षो- "पायैरन्विते" "प्रक्षीणदोषाय गुणान्विताय" वेदा०सा० २गुणयुक्ते च । [हारा० ।

गुणिका स्त्री गुण इन् स्वार्थे क । शूनाङ्गे उच्छूनदेहे

गुणित त्रि० गुण-आम्रेडने कर्मणि क्त । १आहते ताड़िते पूरिते अमरः । "इष्टकृतिरष्टगुणिता व्येका दलिता विभाजितेष्टेन" लीला० ।

गुणिन् त्रि० गुण+अस्त्यर्थे इनि । गुणयुक्ते "गुणिगणगणनारम्भे न पतति कठिनी ससम्भ्रमा यस्य" हितो० ।

गुणीभूत त्रि० अगुणः गुणः भूतः गुण+च्वि+भू-क्त । अप्रधानीभूते "गुणीभूता गुणाः सर्वे तिष्ठन्ति हि पराक्रमे" भा०स०१५अ० । च्व्यर्थे कृतादित्वात् समासे उक्तार्थत्वात् ततो न च्विः । तेन गुणभूतोऽप्यत्र । "गुणभूतैरवयवैः समूहः क्रमजन्मनाम् । बुद्ध्या प्रकल्पिताऽभेदः क्रियेति व्यपदिश्यते" हरिः ।

गुणीभूतव्यङ्ग्य न० गुणीभूतं व्यङ्ग्यं यत्र । काव्यभेदे तल्लक्षणाभेदादि सा०द० उक्तं यथा

"अपरन्तु गुणीभूतव्यङ्ग्यं वाच्यादनुत्तमे व्यङ्ग्ये । अपरं काव्यं अनुत्तमत्वम् न्यूनतया साम्येन च संभवति । तत्र स्यादितराङ्गं १ काक्वाक्षिप्तं २ञ्च वाच्यसिद्ध्यङ्गम् ३ संदिग्धप्राधान्यं ४तुल्यप्राधान्यं ५मस्फुटं ६मगूढम् ७ । व्यङ्ग्यासुन्दरमेवं भेदास्तस्योदिता अष्टौ । इतरस्य रसादेरङ्गं रसादि व्यङ्गं १ यथा । "अयं स रसनोत्कर्षी पीनस्तनविमर्द्दनः । नाभ्यूरुजघनस्पर्शी नीवीविस्रंसनः करः" । अत्र शृङ्गारः करुणस्याङ्गम् । "मानोन्नतां प्रणयिनीमनुनेतुकामस्त्वत्सैन्यसागररवोद्गतकर्णतापः । हाहा कथं नु भवतोरिपुराजधानीप्रासादसन्ततिषु तिष्ठति